

EL MONTSENY:
UN NEXE D'UNIÓ ENTRE
JAUME BOFILL I FERRO
I MARIÀ MANENT

ORIOI BUSQUETS

En aquestes línies s'intenta fer una passada per la relació d'amistat de què gaudiren Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent, tots dos personatges molt destacats del món intel·lectual i literari català del segle xx. Tanmateix, si això fou un punt d'unió entre ells, la seva amistat no es limità a aquest aspecte sinó que arribà molt més enllà. El Montseny, i concretament Viladrau, on Jaume Bofill i Ferro es desvivien passant llargues temporades a Ca l'Herbolari, es convertí en un element essencial d'unió que aprofundí la relació entre Manent i Bofill i Ferro fins que esdevingué alguna cosa més que una amistat.

EL CAFÈ ROYAL: L'INICI D'UNA GRAN AMISTAT

Ja passat el primer quart del segle xx, Jaume Bofill i Ferro establiria coneixença amb Marià Manent per primera vegada a Barcelona. Fou l'any 1919 al desaparegut Cafè Royal, en una trobada que Josep Carner havia convocat per a la fundació dels Amics de la Poesia. En paraules del mateix Jaume Bofill i Ferro, en aquell moment tingué la impressió que tenia davant una persona amb un posat tímid, somniós i correcte.¹ Aquell seria l'inici d'una gran amistat que perduraria sempre més i on la cordialitat, el respecte i l'admiració mútua no deixarien mai d'existir.

Ben aviat, tots dos començarien a compartir els seus coneixements, fent de l'amor a l'escriptura i a la lectura, com també el món intel·lectual en general i l'anàlisi de la situació política, el centre de moltes de les seves converses. Si bé Jaume Bofill i Ferro era un xic més gran, això no seria un obstacle perquè en la primera etapa de llur relació, en plena joventut, no només fessin de l'art literari o la política el seu vincle comú, sinó que també compartissin molts dels aspectes de la vida, com ara les afeccions i gustos, o que al llarg dels mesos i anys es convertissin en confidents mutus d'aspectes tan íntims com les etapes d'enamorament o els problemes personals.

Així, Marià Manent i Jaume Bofill i Ferro iniciarien una llarga i profunda amistat. El primer acabaria, gràcies a aquesta, estimant el Montseny com ho feia Jaume Bofill i Ferro, i convertint-lo en un element central i de grans records de la seva vida.

CA L'HERBOLARI: PRIMER CONTACTE DE MANENT AMB EL MONTSENY

La coneixença entre els dos serà de seguida molt intensa i de molta confiança. No passarà més d'un any abans que Jaume Bofill i Ferro convidi Marià Manent perquè conegui el seu racó més estimat: Ca l'Herbolari, del barri de les Paitides a Viladrau, i, com a conseqüència, les vessants més fèrtils de la cara nord del massís del Montseny, amb el cim del Matagalls com a vigilant permanent de l'entorn més immediat i els Pirineus a la rereguarda omnipresent.

Marià Manent començarà ben aviat, doncs, a reviure el que Jaume Bofill i Ferro li explicava de Ca l'Herbolari, el Montseny i Viladrau en les seves converses més íntimes, i que li provocava desviure cada vegada que li'n parlava des de la gran ciutat. Així, no es farà esperar la primera visita a aquest lloc tan assenyat per Bofill i Ferro i que des del primer moment causarà sensació a Manent.

D'altra banda, la mútua amistat farà també que Marià Manent mostri en contrapartida la Mediterrània a Bofill i Ferro, concretament Premià de Dalt, població d'origen de Manent on periòdicament faran estades conjuntes a casa seva. D'aquesta manera, assoliran un vincle permanent amb la natura com a font d'inspiració per a les seves lletres i faran del seu entorn natural el punt d'unió entre la vida i ells mateixos.

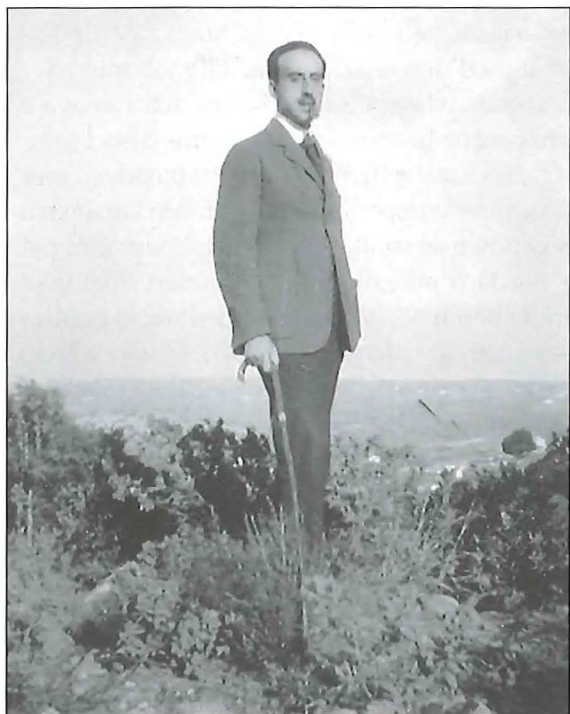
Les visites que Marià Manent farà a Bofill i Ferro a Ca l'Herbolari convertiran, ben aviat, el Montseny en un element molt important per establir un entorn d'unió entre els dos, on les passejades, reflexions i converses que tindran junts permetran arribar més enllà a la seva relació. Aquest entorn es convertirà en un lloc idoni, idíl·lic i de gran puresa, per aprofundir en tots els àmbits de la vida i de l'activitat literària que tant els embogia.

Així, trobem en els primers anys de correspondència entre ells dos la importància del Montseny i l'entorn més immediat de Ca l'Herbolari, el qual ja l'any 1923 s'havia convertit per Marià Manent en un punt de records inesborrables, com demostra la insistència per rebre una descripció amb forma poètica per part de Bofill i Ferro dels "indrets herbolariencs"² que tant li agradaven.

VILADRAU, PREMIÀ I BARCELONA: CAMINS DE JOVENTUT

A partir d'aquests anys, les estades de Marià Manent a Viladrau i les de Jaume Bofill i Ferro a Premià, juntament amb la ciutat de Barcelona com a centre de trobada amb l'entorn intel·lectual del moment i destí del treball literari del temps d'estiu a les respectives poblacions, es converteixen en els pilars bàsics de la seva vida.

Seran, doncs, aquests els llocs on la relació anirà creixent i s'anirà consolidant amb el pas del temps. Per una banda, Marià Manent treballarà bona

Jaume Bofill i Ferro

part del temps a Barcelona, com també Jaume Bofill i Ferro, que farà llargues estades a la gran ciutat durant l'hivern. Però si bé allà passaran gran part de l'any, serà a Ca l'Herbolari de Viladrau i a Premià de Dalt on la seva relació s'aprofundirà més.

Els anys 1920 van estar marcats per una relació molt forta, com ho corroboren les cartes que s'escrivien, on el sentiment d'enyorança sobresortia quan feia dies que no compartien cap moment. En una visita que l'agost de 1924 Marià Manent va fer a Viladrau, on passà uns dies gaudint d'aquell entorn privilegiat, s'allotjà en un primer moment amb la família de Bofill i Ferro mentre esperava que aquest tornés de Barcelona, on estava treballant. Manent escriuria llavors en una carta, referint-se a Ca l'Herbolari, que estava en "una baronia sense baró".³ I és que Bofill i Ferro li havia traspassat el que significaven per ell el Montseny i la vida de Ca l'Herbolari, que s'acabarien convertint també per Manent en un lloc de records inoblidables necessari per entendre la vida del seu amic.

Les passejades passant per Coll Ses Pregàries cap al Pujolar encantaven a Marià Manent. Gaudia de la diversitat que li oferia l'entorn amb molta passió; les trobades que Bofill i Ferro organitzava a Ca l'Herbolari amb altres amics com Riba, el seu parent Bofill i Mates o Carner, eren un motiu irrefutable que convertia el Montseny en un món idíl·lic on s'agrupaven els més grans difusors de l'època de la literatura catalana. Les xerrades que feien als Sis Avets, turó de

darrere Ca l'Herbolari, i que tant entusiasma ven Bofill i Ferro, foren a partir d'aleshores en moltes ocasions el punt àlgid d'una relació d'amistat molt intensa.

També a Premià de Dalt, una vegada passat l'estiu, Manent acostumava a convidar reiteradament Bofill i Ferro perquè hi anés a estar-s'hi uns dies, i compartir així la terra on s'havia criat. D'altra banda, Barcelona era on passaven més estones plegats. Allà es trobaven amb altres companys del seu entorn i anaven a prendre cafè, o també tots dos sols gaudien en moltes ocasions tot passejant pel passeig de Gràcia, l'avinguda de Sarrià o altres carrers. Discutien qualsevol qüestió que haguessin llegit al diari de bon matí, analitzaven la situació política i en feien crítica o comentaven la seva activitat literària. Tot i així, la seva relació sempre estava lligada de forma més íntima als moments que passaven plegats a Viladrau, ja que Ca l'Herbolari i el Montseny els oferien un entorn més plàcid, tranquil i pur per, tot escoltant el cant dels ocells, admirant les falques del Montseny o seient en un racó dels Sis Avets, aprofundir en les reflexions sobre la vida que tant els preocupaven.

LA DIADA DE SANT JAUME

Si hi ha un fet que representa de la forma més simple però alhora més entenedora com fou la relació de Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent, aquest és el dia de Sant Jaume. Efectivament, el dia que l'onomàstica atorgà a tots aquells que tenen per nom Jaume es convertí en una representació del que era la relació entre ells. En l'inici de la coneixença entre Manent i Bofill i Ferro ja passaren el primer dia de Sant Jaume a Viladrau. Aquesta era una festa molt especial per Bofill i Ferro i no dubtà gens ni mica a convidar-hi el que seria el seu amic i confident a partir d'aleshores, Marià Manent.

Bofill i Ferro convidava a passar aquesta diada a Ca l'Herbolari els seus millors amics, entre els quals no faltà mai Manent des que es conegueren, i així convertí aquells 25 de juliol en dies que no s'oblidarien mai més. Allà es trobaven al bell mig de l'estiu, quan el Montseny presentava el seu millor aspecte, la primavera encara s'olorava i el color del massís del Matagalls mostrava diverses tonalitats que el feien únic. Allà passaven el dia plegats, gaudint de l'entorn i de l'humor de Bofill i Ferro, que alegrava les tertúlies a més d'aportar-hi, també, el to necessari de rigor que la festa requeria, tan sols per la presència dels més destacats intel·lectuals lligats a la literatura catalana d'aleshores.

Allà mostrava amb delit allò que tant estimava, aquella casa encisadora i aquell entorn tan apassionant. Dinaven plegats i feien la sobretaula, un dels trets que mai no podien faltar en aquella trobada que tant els agradava.

A partir d'aquells primers anys, la diada de Sant Jaume es convertiria per Marià Manent en un dia reservat, en què la visita al seu amic Bofill i Ferro seria

primordial per poder seguir gaudint d'allò que havia conegut al seu costat i que ja mai més no podria oblidar. Destaca el fet que, sempre que pogué, Marià Manent assistí a la cita de Sant Jaume a Viladrau, i que a través de la correspondència entre ells es pot observar com, a mesura que cadascun dels dos anava establint el seu camí i això dificultava més la trobada per Sant Jaume, Manent no es descuidava mai, fins als últims mesos de la seva vida, de felicitar Bofill i Ferro per la diada del seu sant, a més de recordar-li poèticament tot allò que significava per ell haver-lo celebrat conjuntament en tantes ocasions.

L'ACTIVITAT LITERÀRIA: L'ADMIRACIÓ MÚTUA

Des de l'inici de la seva coneixença, l'activitat literària marcà profundament la relació entre Marià Manent i Jaume Bofill i Ferro. Tant l'un com l'altre passaven dia rere dia treballant en el món literari; aquesta era la seva passió i, en definitiva, la seva vida. Tot girava a l'entorn de la poesia i la lletra. Els llibres eren la devoció d'ambdós. Les estades conjuntes a la biblioteca, on els dos es recreaven davant dels llibres i en la mateixa activitat literària que portaven a terme, eren un flux de coneixement constant entre ells. La passió pels diferents treballs de l'època, tant d'aquí com de l'estranger, l'amor a les lletres catalanes, l'afany d'enriquir la literatura amb la seva aportació; tot plegat serà també un gran nexa d'unió.

D'altra banda, es plasma una gran admiració entre els dos en relació a la capacitat de què estaven dotats. Jaume Bofill i Ferro fou un gran crític literari, una persona amb una capacitat extraordinària per convertir els seus comentaris i assaigs en especials i un referent per tots els intel·lectuals catalans de l'època. Per Marià Manent, a banda de ser més que un amic, no fou una excepció, ja que, si bé admirava Bofill i Ferro per tot allò que anava més enllà de l'entorn literari i que comportava la mateixa vida, Manent considerava el seu amic un dels crítics literaris més importants, si no el principal. Ho demostra en moltes de les cartes que li escriví, on sovint fa referència als assaigs que Bofill escrivia, publicats en les revistes on aportaven juntament els seus coneixements.

Per una altra banda, Marià Manent sempre demanava a Bofill i Ferro que dediqués més temps a escriure la seva pròpia obra, ja que considerava brillants les seves aportacions en aquest camp. En contrapartida, Jaume Bofill i Ferro també admirava l'obra que Marià Manent escrivia, fent així que la seva relació d'amistat fos complementada amb una gran admiració mútua per les respectives aportacions literàries, que eren moltes.

A més, mantenien una relació laboral molt important i es complementaven mútuament en tot allò que fes referència a la seva activitat literària. Jaume Bofill i Ferro, que feia llargues estades a Viladrau, on Ca l'Herbolari era un pilar bàsic

de la seva vida, mantenia amb Marià una activitat constant al voltant de publicacions, traduccions, assaigs, poesies... I és que molt sovint Manent mantenia Jaume Bofill i Ferro en l'òrbita literària del dia a dia a la gran ciutat, ja que acostumava a estar molt més temps a Barcelona que no pas Bofill i Ferro, el qual no podia estar-se d'anar a Ca l'Herbolari com més dies millor.

En aquest sentit, fou Marià Manent qui en moltes ocasions proporcionà diferents feines a Bofill i Ferro, i qui el mantenia al corrent de tot allò que creia que el podia interessar. L'informava no només de qüestions vinculades a l'activitat literària de l'entorn intel·lectual català, sinó també de tot allò del qual, per alguna qüestió o altra, pel fet d'estar a Ca l'Herbolari Bofill encara no s'havia fet ressò, tant si feia referència a l'entorn cultural en general com a la situació política del moment.

ELS IDIOMES: UNA PASSIÓ COMUNA

En relació a l'apartat anterior, entre Marià Manent i Jaume Bofill i Ferro existí una passió conjunta. Aquesta fou la importància que els idiomes tingueren en les respectives vides. És ben sabut que Jaume Bofill i Ferro parlava una gran quantitat d'idiomes. Les traduccions de l'alemany o del grec, gràcies al gran coneixement que tenia d'aquestes llengües, a més de l'anglès i les llengües llatines, foren una part importantíssima de la seva vida. De fet, juntament amb la crítica, la traducció fou la seva activitat literària més important.

Aquesta passió, però, fou també compartida amb el seu gran amic Marià Manent, el qual amb els anys anà reforçant el coneixement de diverses llengües gràcies a l'estudi i als nombrosos viatges a l'estranger, vitals per a l'activitat literària que portava a terme. A més, ho requeria la seva passió per escriptors i poetes estrangers, entre els quals destaquen Proust, Rilke o Valéry, entre altres, que també eren de la devoció de Bofill i Ferro.

La passió pels idiomes es contrasta perfectament en la correspondència que mantenien, on utilitzaven permanentment totes les llengües que coneixien, entre les quals destaquen el francès, l'anglès i l'italià, ja que l'alemany possiblement era més complicat per Marià Manent, si bé Jaume Bofill i Ferro el dominava a la perfecció.

FINAL DE DICTADURA I INICI DE LA REPÚBLICA

Després d'haver passat uns anys esplèndids, amb una relació profunda entre Manent i Bofill i Ferro, sense que es produeixi cap trencament ni molt menys en la relació, sí que es donaran uns fets que faran que hi hagi un dis-

Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent

tanciamment entre ells. No obstant això, els que foren els anys de més correspondència entre Manent i Bofill i Ferro demostren que la seva relació no s'havia deteriorat, sinó que per fets i elements externs havien perdut part del contacte mantingut fins llavors.

En primer lloc, Manent es troba en aquests moments en un punt important de la seva carrera, amb una activitat a l'entorn de la literatura i el món intel·lectual català molt important, la qual cosa fa que hagi de passar molt de temps a Barcelona i concretament al seu despatx, on treballa i segueix aportant al món literari català un toc de qualitat essencial perquè així continuï enfortint-se.

D'altra banda, durant l'hivern de 1928 Jaume Bofill i Ferro passa molt de temps sense anar a Barcelona per una pleuritis que li causa un estat febril permanent, sense que a curt termini s'obtinguin millores en el seu estat de salut. Això fa que el contacte entre els dos pateixi una davallada, si bé, com ja s'ha dit amb anterioritat, no significa una decadència en la seva relació d'amistat. Ho corrobora, com ja s'ha comentat, l'alt grau de correspondència en aquell temps, i concretament unes paraules que Marià escriví dirigides al seu amic Jaume: "sou un amic com no n'he tingut ni en tindrè mai d'altre en la vida".⁴

Durant tot aquest temps, Marià Manent està molt preocupat per l'estat de salut del seu amic malgrat que, a causa de les exigències laborals, no pot li dedicar tota l'atenció que a ell li hauria agradat, com molt bé es pot observar en les cartes que li envia, on sovint li comenta el desig de fer alguna cosa més per poder ajudar Bofill i Ferro a millorar l'estat de salut en què es troba.

Marià Manent recorda constantment l'entorn paisatgístic del Montseny que tant admirava després d'haver-lo conegut al costat de Bofill i Ferro: Ca l'Herbolari i tot allò que envoltava Jaume Bofill i Ferro a Viladrau. Encoratja el seu amic a gaudir-ne en la màxima expressió, sabent el que representava per ell, que tantes vegades li ho havia explicat. L'ànima també a no demorar més la seva activitat literària, la qual cosa Manent creia que podria ajudar a la seva millora.

Passats uns mesos, amb la millora de Jaume Bofill i Ferro la relació tornà a la normalitat i les visites de Marià Manent a Viladrau es restabliren. No faltà, com era habitual, la visita de Marià Manent en família a Ca l'Herbolari per la diada de Sant Jaume, la qual l'any següent definiria com: "una antiga tradició".⁵

Durant aquests anys, i concretament l'any en què Bofill i Ferro caigué malalt, Manent li explica en termes de confidència l'inici del festeig amb Josefina Segimón, una noia del camp de Tarragona que serà després la seva dona. Aquest serà un dels altres elements que contribuiran a un cert allunyament, si bé només de forma física. Aquesta relació no farà que les visites a Viladrau decaiguin definitivament per part de Marià Manent. Però suposarà un distanciamment entre els dos, ja que Manent, a banda de la feina a Barcelona amb l'activitat literària, confluirà sovint a casa de la seva estimada a l'Aleixar, a més de fer una sèrie de viatges per Europa que explicarà per carta amb detall a Bofill i Ferro.

Jaume Bofill i Ferro seguirà mantenint tant com sigui possible la visita anual a Premià de Dalt, on gaudiran conjuntament del litoral mediterrani, i les estades de la ciutat de Barcelona amb el seu amic i company, en gran part representades per les trobades que portaven a terme amb altres intel·lectuals a l'Ateneu Barcelonès.

LA GUERRA CIVIL: TEMPS DE CONTACTE DIRECTE AMB EL MONTSENY

En una situació més que convulsa, l'any 1936 serà a partir de llavors recordat com un dels més tràgics de la història d'Espanya. L'inici de la Guerra Civil espanyola i l'enfrontament entre els republicans i els partidaris de les tropes de Franco immergiran el país en una lluita crua i violenta que deixarà un nombre brutal de morts. Així, la situació de guerra causarà malsons a tots els espanyols i no menys als catalans, que patiran amb l'arribada de l'autoritarisme a mans del general Franco una repressió permanent fins a la mort d'aquest.

Aquells temps passarien, doncs, a ser difícils per molts dels catalans. El cercle d'amics i companys de Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent no en serà una excepció. Així, amb l'inici de la guerra les coses es complicaran i obligaran Marià Manent, de la mà del seu millor amic Jaume Bofill i Ferro, a anar a viure a Ca l'Herbolari. Amb el seu fill Albert ja nascut, Manent passarà a Viladrau la majoria del temps que durarà la guerra. Serà llavors quan tingui un contacte directe i més profund amb la terra que tant estimava el seu amic Jaume. Manent coneixerà llavors l'entorn que envoltava Viladrau, sempre, però, amb un ull posat a Barcelona i a la realitat de la situació política del moment.

Durant aquests anys, Marià Manent escriurà bona part de tot allò que coneix al seu dietari, que serà editat per Destino l'any 1974 amb el títol d'*El vel de Maia* i posteriorment serà guardonat amb el Premi Josep Pla. Manent passa aquells anys al costat de Jaume Bofill i Ferro i dedica bona part del seu temps a conèixer l'entorn més immediat de Ca l'Herbolari i Viladrau. Les visites a les Masies, les passejades, la caça –activitat que acostumaven a practicar juntament amb Bofill i Ferro i que tant els agradava–, les converses amb la gent del país... Tot plegat contribuirà a fer que el Montseny no pugui esvair-se mai més de la ment de Marià Manent, més tenint en compte en les circumstàncies en què això es produí.

Marià Manent estigué durant tot aquest temps en contacte directe amb el Montseny, el qual adorà i descrigué amb gran puresa tot i ser conscient que allò no li feia ignorar la realitat, la qual era molt més violenta i cruel. Ho demostra el sentiment d'avergonyiment sobre el qual havia escrit en algunes ocasions, en al·lusió a la situació privilegiada que el mantenia arrecerat de la convulsió que patia el país, que des de Viladrau passava desapercebuda i era desbancada per

la imponent presència del massís del Montseny i la seva riquesa natural, que tant l'omplia i l'inspirava en la seva lletra i poesia.⁶

En definitiva, doncs, per deferència del seu gran amic Jaume Bofill i Ferro, Marià Manent acabarà mantenint una relació amb el Montseny durant la Guerra Civil, que no deslligarà mai del record i de l'amistat. Després de passar els temps més difícils de la guerra a Ca l'Herbolari i convivint amb la gent de Viladrau, arriben els moments més tràgics d'Espanya i concretament de Catalunya, on s'inicia la repressió de la llengua catalana, que es copsa ja l'any 1939 amb la primera carta escrita per Marià Manent i dirigida a Jaume Bofill i Ferro en castellà.

UNA DISTÀNCIA MASSA GRAN

Una vegada entrada la postguerra, ja no hi haurà mai més la mateixa relació que havien mantingut fins llavors Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent. Si bé la cordialitat i el respecte, el record i l'amistat, l'amor a les mateixes coses, el mateix gust, perduraran per sempre més, la distància entre la nova vida de Marià Manent a l'Aleixar i la gran dedicació per la seva família faran que el contacte directe amb Jaume Bofill i Ferro no sigui tan freqüent.

Tanmateix, l'estimació de Manent cap a Bofill i Ferro i viceversa no morirà mai, tal com demostra la correspondència que intercanviaven. Tant Manent com Bofill i Ferro seguien preocupant-se per la salut d'ambdós i de les respectives famílies, i perquè les descripcions periòdiques de l'entorn viladrauenc i de Ca l'Herbolari, com també del nou paisatge en què vivia Manent, no faltessin mai.

Els dos adoraven l'entorn natural en què vivien i Manent no oblidava què representava el Montseny, no només per Bofill i Ferro sinó també per ell. De tant en tant la família de Manent organitzava visites a Ca l'Herbolari per reviuir moments inoblidables al costat de Bofill i Ferro i la seva esposa Núria Fornells. Però cada vegada era més complicat establir-les, de manera que amb el pas dels anys la relació es limitava més a Barcelona. Manent vivia en un pis del carrer Craywinkel en una casa propietat de Núria Fornells, esposa de Jaume Bofill i Ferro. Sobretot les tardes dels diumenges Bofill i Ferro anava a prendre cafè al pis de Manent, on mantenien llargues converses. És a Viladrau on les visites es distanciaren, però Marià Manent no s'oblidà mai de felicitar Bofill i Ferro per la diada de Sant Jaume, que tants bons records li portava de la seva joventut i de l'amistat tan profunda que havia gaudit amb el seu confident. Fins i tot el seu fill Albert no deixarà mai de pensar en un moment o altre en el que havia estat el gran amic del seu pare, i un referent també per ell.

En una carta enviada des d'Aleixar el 22 de juliol de 1944, Marià Manent escrivia al seu gran amic Bofill i Ferro en relació a la felicitació per la diada de Sant Jaume, la qual descriu de la manera següent: "[...] amb lliga amb records

Marià Manent

dels més plaents de la nostra juvenesa. Sembla ahir que el passava sota els avets del parc i encara em sembla veure la vostra mare que, a mitja tarda, compareixia amb una deliciosa i nutritiva beguda d'ou, vi ranci i sucre. No he oblidat tampoc el famós xarop de gerds, ni les perfumadíssimes maduixes condimentades amb llet. No sé si existeix encara algun rastre de lletres i cors travessats en l'escorça dels arbres que han estat testimonis de tantes confidències".⁷

En definitiva, doncs, la relació entre Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent aniria fent el camí de la distància i el record sense oblidar mai tants anys d'amistat. El Montseny no deixaria mai de ser un nexa d'unió entre els dos: per Bofill i Ferro la pròpia vida, dedicant-hi el seu saber, amor i devoció; per Manent, portant-lo a l'interior com a part inseparable de la seva existència.

Les paraules següents les escriví Marià Manent en una carta des de l'Aleixar dirigida a Jaume Bofill i Ferro el 24 d'agost de 1961, en resposta a una felicitació per sant Marià en una postal dels "indrets herbolariencs" que tant havien descrit: "m'ha sorprès de veure la majestuosa tofa del bosc plantat per vós i tan amorosament atès per les vostres mans, és una estilització nòrdica considerable d'aquella carena dels Sis Avets decorant les altures immediates del poble. Comprenc que estigueu orgullós d'aquesta noble estrofa forestal que és una ben reeixida materialització dels vostres somnis. Jo he vist néixer el bosc, però es pot dir que no l'he vist créixer. És doncs, una alegria de trobar-lo tan alt i vigorós. L'enhorabona. Heu realitzat, decididament, la gesta d'aquell envejable personatge de Poe que adaptava els paisatges a la seva visió interior".⁸

NOTES

1. MANENT, Albert: *Marià Manent. Biografia íntima i literària*. Editorial Planeta, S.A., 1995, pàg. 74-75.

2. Arxiu de correspondència entre Marià Manent i J. Bofill i Ferro. Fundació Jaume Bofill i Ferro. Carta escrita a Premià per Marià Manent el 5 de setembre de 1923.

3. Arxiu de correspondència entre Marià Manent i J. Bofill i Ferro. Fundació Jaume Bofill i Ferro. Carta escrita a Viladrau per Marià Manent el 4 d'agost de 1924.

4. Arxiu de correspondència entre Marià Manent i J. Bofill i Ferro. Fundació Jaume Bofill i Ferro. Carta escrita per Marià Manent el 21 de març de 1928.

5. Arxiu de correspondència entre Marià Manent i J. Bofill i Ferro. Fundació Jaume Bofill i Ferro. Carta escrita per Marià Manent l'1 de juliol de 1929.

6. MANENT, Albert: *Marià Manent. Biografia íntima i literària*. Editorial Planeta, S.A., 1995, capítol "La Guerra Civil (1936-1939)".

7. Arxiu de correspondència entre Marià Manent i J. Bofill i Ferro. Fundació Jaume Bofill i Ferro. Carta escrita a l'Aleixar el 22 de juliol de 1944.

8. Arxiu de correspondència entre Marià Manent i J. Bofill i Ferro. Fundació Jaume Bofill i Ferro. Carta escrita a l'Aleixar per Marià Manent el 24 d'agost de 1961.

BIBLIOGRAFIA

FUNDACIÓ JAUME BOFILL I FERRO. Fons documental. 166 cartes de correspondència entre Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent.

MANENT, Albert. *Marià Manent. Biografia íntima i literària*. Editorial Planeta, S.A. Barcelona, 1995.

MANENT, Marià. *El vel de Maia. Dietari de la Guerra Civil (1936-1939)*. Edicions Destino, Barcelona. 1a edició: març de 1975. Premi Josep Pla 1974.